

ΟΥΚΡΑΝΙΑ

ΛΙΤΟΤΗΤΑ, ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Επικίνδυνη Αποστολή: Πασχίζοντας για την έμφυλη ισότητα σε ένα πλαίσιο νεοφιλελεύθερης λιτότητας

Oksana Dutchak

Περιεχόμενα

1. Όταν η λογική έρχεται σε σύγκρουση με το στόχο	3
2. Αγορά εργασίας και βιομηχανική πολιτική	4
3. Άμισθη εργασία και υποδομές για τη μητρότητα	8
4. Κοινωνική πρόνοια και αμοιβές	13
5. Η ακροδεξιά συντηρητική απάντηση στην κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής	16
6. Καταληκτικές παρατηρήσεις	18
Βιογραφικό σημείωμα	21

Όταν η λογική έρχεται σε σύγκρουση με το στόχο

Οριζικές αλλαγές στην ουκρανική πολιτική ελίτ, που επήλθαν με τις προεδρικές και τις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2019, δεν επέδρασαν θετικά στη λογική των μεταρρυθμίσεων. Κερδίζοντας τις εκλογές με την υπόσχεση λήξης του πολέμου και αμφισβητώντας ως έναν (περιορισμένο) βαθμό την κυρίαρχη εθνικιστική αφήγηση, η νέα κυβέρνηση τοποθετείται ιδεολογικά στη φιλελεύθερη πλευρά. Η λογική της κοινωνικοοικονομικής πολιτικής της συνεχίζει στο μονοπάτι της νεοφιλελεύθερης λιτότητας, πιθανότατα μάλιστα με ακόμα πιο βιώσιμο τρόπο.

Η εκ των πραγμάτων υποχώρηση του κράτους όσον αφορά τη ρύθμιση της αγοράς εργασίας, η έλλειψη βιομηχανικής πολιτικής, οι περικοπές σε κοινωνικές δαπάνες και υποδομές, όλα τα παραπάνω και πολλά ακόμα νεοφιλελεύθερα μέτρα αποτέλεσαν άμεσα και έμμεσα δομικά εμπόδια για την πορεία της προόδου προς την έμφυλη ισότητα. Θέτουν σε κοινωνικοοικονομικό κίνδυνο τη ζωή πολλών γυναικών, ιδίως εκείνων που ανήκουν σε λιγότερο προνομιούχες ομάδες, και εδραίωνουν την υπάρχουσα δομική ανισότητα.

Στο παρόν άρθρο θα αναλύσω κάποιες από τις κυριότερες πρόσφατες κοινωνικοοικονομικές διαδικασίες και μεταρρυθμίσεις στην Ουκρανία, κάνοντας ειδική μνεία στην Πλατφόρμα του Πεκίνου και εξετάζοντας τα όρια του πλαισίου της σε ουκρανικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Αγορά εργασίας και βιομηχανική πολιτική

Η μισθολογική ρύθμιση από πλευράς του κράτους στην Ουκρανία –ο κατώτατος μισθός– δεν είναι αρκετή για να υποστηρίξει ούτε το ελάχιστο επίπεδο ατομικής αναπαραγωγής,¹ και είναι περίπου πέντε φορές χαμηλότερη από τον ελάχιστο μισθό που είναι απαραίτητος για την επιβίωση.² Προσπαθώντας να προσελκύσει επενδυτές και ακολουθώντας τη συνταγή των διεθνών οικονομικών θεσμών, η κυβέρνηση αντιλαμβάνεται τους χαμηλούς μισθούς ως τρόπο δημιουργίας θέσεων εργασίας. Ωστόσο, αυτό δεν συμβαίνει. Η ανεργία υπερβαίνει σταθερά το 9% από το 2014.³

Αν λάβουμε υπόψη ότι οι γυναικείοι μισθοί είναι κατά μέσο όρο χαμηλότεροι και ότι οι γυναίκες είναι πιθανότερο να αμείβονται με τον νόμιμο κατώτατο μισθό, είναι προφανές πως το γεγονός αυτό έχει μεγάλες επιπτώσεις στη ζωή τους.

1 Ο νόμιμος κατώτατος μισθός είναι χαμηλότερος από το (υποβαθμισμένο) «πραγματικό» ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα ανά άτομο, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Υπουργείου Κοινωνικής Πολιτικής.

2 Τον Δεκέμβριο του 2018 ο ελάχιστος μισθός που είναι απαραίτητος για την επιβίωση, όπως υπολογίστηκε από ερευνητές, ήταν 19.599 γρίβνα μεικτά (Πηγή: Dutchak, O. – Oksiutovych, A., *Right to a living wage [Pravo na minimalnu hidnu zarplatu]*, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ).

3 Διαθέσιμο στο: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=UA>

Πίνακας 1: Μισθοί (μεικτοί)⁴ και έμφυλο μισθολογικό χάσμα

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 (9 month)
Νόμιμος κατώτατος, γρίβνα	1,134	1,218	1,218	1,378 ⁵	1,600	3,200	3,723	4,173
Νόμιμος κατώτατος, Int\$2	348	380	344	262	271	483	519	
Μέσος, γρίβνα	3,026	3,265	3,480	4,195	5,183	7,104	8,865	10,340 ⁶
Μέσος, Int\$	927	1,018	984	798	877	1,073	1,236	
Έμφυλο μισθολογικό χάσμα	22.4%	22.8%	23.7%	25.1%	25.3%	20.9%	22.3%	24.3%

Πηγή: Οι υπολογισμοί της συγγραφέως βασίζονται σε στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας.⁷

Η κυβέρνηση αποσύρεται από την ενεργή μισθολογική ρύθμιση, αφήνοντας τη στην αγορά. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, αυτό έχει ως αποτέλεσμα μια κάποια πρόοδο στους μισθούς στη μετακρισιακή διαδικασία ανάκαμψης, όμως αυτή η πρόοδος που ορίζεται από την αγορά παραγκωνίζει τους μισθούς και τις συντάξεις⁸ των γυναικών.

Στον στρατηγικό στόχο F της Πλατφόρμας του Πεκίνου⁹ το πρόβλημα της έμφυλης ανισότητας στην οικονομία παρουσιάζεται ως εξής: Οι διακρίσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, στις προσλήψεις και τις αποδοχές, στις προαγωγές και τις πρακτικές οριζόντιας κινητικότητας, όπως επίσης οι άκαμπτες εργασιακές συνθήκες, η έλλειψη πρόσβασης σε παραγωγικούς πόρους και ο ανεπαρκής καταμερισμός των οικογενειακών υποχρεώσεων, σε συνδυασμό με τις ελλείψεις ή ανεπαρκείς υπηρεσίες όπως η φύλαξη παιδιών, συνεχίζουν να περιορίζουν τις εργασιακές, τις οικονομικές, τις επαγγελματικές και άλλες ευκαιρίες και την κινητικότητα των γυναικών, και καθιστούν την ενασχόλησή

4 Για το τέλος της περιόδου.

5 Moratorium on raises to the legal minimum was active till 1 September 2015, after which it was finally increased.

6 January–November.

7 State Statistics Agency (2019a), "Seredniomisiachna zarobitna plata zhinok i cholovikiv za vnydamy ekonomichnoi dialnosti za kvartal (Μέσος μηνιαίος μισθός γυναικών και ανδρών σε διαφορετικούς τύπους οικονομικής δραστηριότητας, ανά τρίμηνο)".

State Statistics Agency (2019b) "Seredniomisiachna zarobitna plata za vnydamy ekonomichnoi dialnosti za period z rochatku roku (Μέσος μηνιαίος μισθός σε διαφορετικές κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας, από την αρχή του χρόνου)".

8 Το συνταξιοδοτικό χάσμα στην Ουκρανία φτάνει το 32% (Πηγή δεδομένων: State Statistics Agency [2019d], "Sotsialnyi zakhyst naseleennia Ukrainy [Κοινωνική προστασία του ουκρανικού πληθυσμού]", σ. 26).

9 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 102.

τους στρεσογόνο. Η Πλατφόρμα απ αριθμεί ένα ευρύτατο φάσμα ζητημάτων, χωρίς καμία ιεράρχηση, δίνοντας στις κυβερνήσεις τη δυνατότητα να ορίσουν τις δικές τους προτεραιότητες, στην Ουκρανία και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, εφαρμόζοντας τις πολιτικές εκείνες που δεν έρχονται σε αντίθεση με τη νεοφιλελεύθερη λογική της λιτότητας και αγνοώντας όλα τα υπόλοιπα.

Τα παραπάνω μπορούν εύκολα να αποτυπωθούν στο παράδειγμα της Ουκρανίας. Στις αναφορές της σχετικά με την πρόοδο στην προώθηση της ισότητας των φύλων στην αμειβόμενη εργασία και απασχόληση,¹⁰ η κυβέρνηση αναφέρεται κυρίως στην κατάρτιση των γυναικών και των δημόσιων υπαλλήλων, στην κατάργηση των νομικών περιορισμών στη γυναικεία απασχόληση, στην ανάπτυξη σχεδίων δράσης, καθώς και σε κάποιες μεμονωμένες «επιτυχημένες περιπτώσεις». Αυτή η (νεο)φιλελεύθερη προσέγγιση αφήνει την απασχόληση σε ένα «αόρατο χέρι» και οδηγεί σε ένα διογκούμενο έμφυλο μισθολογικό χάσμα χωρίς καμία αποτελεσματική προσπάθεια από πλευράς της κυβέρνησης να λυθούν τα δομικά προβλήματα της οριζόντιας και της κάθετης έμφυλης διαστρωμάτωσης στην αγορά εργασίας, που έχει τις ρίζες της στην άνιση αξία της «παραγωγικής» και αναπαραγωγικής εργασίας στην καπιταλιστική κοινωνία.

Αυτές οι αποτελεσματικές προσπάθειες δεν μπορούν να εφαρμοστούν χωρίς κρατική παρέμβαση στην αγορά εργασίας, για παράδειγμα, για να αυξηθούν οι μισθοί στον «παραδοσιακά» γυναικοκρατούμενο δημόσιο τομέα (στον οποίο περιλαμβάνονται οι δημόσιες αναπαραγωγικές υποδομές). Ωστόσο, μια τέτοια αύξηση θα συγκρουόταν με τη λογική της διατήρησης του κατώτατου μισθού σε χαμηλά επίπεδα και της λιτότητας στις κοινωνικές δαπάνες.

Ανάμεσα στις ενέργειες που πρέπει να γίνουν σύμφωνα με τον στρατηγικό στόχο F5 της Πλατφόρμας του Πεκίνου,¹¹ προτείνεται στις κυβερνήσεις η «αναθεώρηση, ανάλυση και, όπου χρειάζεται, η αναδιαμόρφωση των μισθολογικών δομών σε γυναικοκρατούμενα επαγγέλματα όπως η διδασκαλία, η νοσηλευτική και η φύλαξη παιδιών, με σκοπό την άνοδο της χαμηλής θέσης τους και των χαμηλών απολαβών». Αυτή η πρόταση μπορεί να θεωρηθεί ότι υποδεικνύει την αναγκαιότητα της μισθολογικής ρύθμισης από πλευράς του κράτους, αν και

¹⁰ Ουκρανία, "National Review of the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action, 2019," σ. 37.

¹¹ UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/ Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 117.

εμμέσως, επιμέρους και προαιρετικά. Δεν υπάρχει πρόταση για γενική μισθολογική ρύθμιση, ενώ η ρύθμιση του κατώτατου μισθού είναι αναγκαία σε όλους τους τομείς, πράγμα που επηρεάζει άμεσα τους μισθούς των γυναικών λόγω των υπάρχουσών δομών ανισότητας. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι στην πλειονότητα των χωρών οι μισθοί σε γυναικοκρατούμενους τομείς δεν γίνεται να αυξηθούν στο πλαίσιο της λογικής της λιτότητας, καθώς αυτά τα μέτρα απαιτούν αύξηση στις δημόσιες δαπάνες.

Την ίδια στιγμή, η κυβέρνηση, ανάμεσα σε άλλα επιχειρήματα, χρησιμοποιεί ρητορική περί καταπολέμησης των έμφυλων διακρίσεων στο υπάρχον Εργατικό Δίκαιο,¹² για να το υποκαταστήσει με μια νέα και εξαιρετικά οπισθοδρομική νομοθεσία που θα επιφέρει απεριόριστη «ευελιξία», εργασιακή ανασφάλεια και εκμετάλλευση.¹³ Ενώ η απομάκρυνση των μεροληπτικών νομικών διατάξεων δεν είναι ποτέ αρκετή από μόνη της για να επηρεάσει τις δομικά ριζωμένες πρακτικές (ζήτημα που σχεδόν δεν αναφέρεται στη Διακήρυξη του Πεκίνου και την Πλατφόρμα), η ελαστικοποίηση, η ανασφάλεια και οι περισσότερες ευκαιρίες για εκμετάλλευση είναι βέβαιο ότι θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις για τους εργαζομένους. Και αν λάβουμε υπόψη μας την ευάλωτη και «φτηνότερη» συμπερίληψη των γυναικών στην αγορά εργασίας, καταλαβαίνουμε ότι αυτές θα υποστούν δυσανάλογα αρνητικές επιπτώσεις. Το νέο Σχέδιο Εργατικού Δικαίου αποτελεί κλασικό παράδειγμα των περιπτώσεων που ο (νεο)φιλελεύθερος στόχος της αφαίρεσης των έμφυλων διακρίσεων από τη νομοθεσία χρησιμοποιείται για να νομιμοποιήσει την παραβίαση των εργασιακών δικαιωμάτων, πράγμα που έχει αρνητικό αντίκτυπο στις εργαζόμενες γυναίκες.

.....

12 Υπάρχουν συγκεκριμένα άρθρα που ορίζουν ότι οι μητέρες δικαιούνται επιπλέον προστασία και επιδόματα, ενώ τα αντίστοιχα διατίθενται στους άντρες μόνο σε περιπτώσεις μονογονεϊκής οικογένειας.

13 Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. <https://www.bwint.org/cms/news-72/ukraine-new-labour-lawbad-news-for-worker-in-the-new-year-1605>

Άμισθη εργασία και υποδομές για τη μητρότητα

Οι στρατηγικοί στόχοι F της Πλατφόρμας του Πεκίνου¹⁴ περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων εμποδίων στην ανάμειξη των γυναικών στην οικονομία την «έλλειψη εργασιακού περιβάλλοντος φιλικού προς την οικογένεια, που περιλαμβάνει την έλλειψη κατάλληλης και προσιτής φύλαξης παιδιών, και το μη ευέλικτο ωράριο εργασίας, που αποτρέπει ακόμα περισσότερο τις γυναίκες από το να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους». Επιπλέον, στον στρατηγικό στόχο F.3, η τελευταία ενέργεια που προτείνεται στις κυβερνήσεις σε συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις και τον ιδιωτικό τομέα είναι η «παροχή προσιτών οικονομικά υπηρεσιών, όπως καλής ποιότητας, ευέλικτες και προσιτές οικονομικά υπηρεσίες φύλαξης παιδιών, που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των εργαζόμενων ανδρών και γυναικών». ¹⁵ Η πραγματικότητα της κοινωνικοοικονομικής ανισότητας διασαφηνίζει το ζήτημα αυτό: Μόνο με εκτεταμένη κρατική παρέμβαση μπορεί αυτού του είδους η φύλαξη παιδιών να γίνει προσβάσιμη σε όλους. Όμως, αυτό θα ερχόταν σε σύγκρουση με τη λογική της λιτότητας.

Στην Ουκρανία η πρόοδος ήταν κυριολεκτικά μηδενική όσον αφορά την βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή και καλής ποιότητας φύλαξη παιδιών προσχολικής ηλικίας, που κρατά πολλές γυναίκες εκτός της αγοράς εργασίας¹⁶ και τα εισοδήματά τους σε χαμηλά

.....

¹⁴ UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 105.

¹⁵ UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 112.

¹⁶ Το 2018 η μεγαλύτερη διαφορά ανάμεσα στα φύλα στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό αφορούσε τις ηλικιακές ομάδες 25-29 ετών (68,6% για τις γυναίκες και 90,2% για τους άντρες), 30-34 ετών (74,6% και 91,8%) και 35-39 ετών (78,5% και 91%), προφανώς εξαιτίας της φροντίδας παιδιών (Πηγή των αριθμών: State Statistics Agency [2019c], "Zhynky I choloviky v Ukraini [Γυναίκες και άνδρες στην Ουκρανία]", σ. 50).

επίπεδα, αφού για μεγάλο χρονικό διάστημα βασίζονται σε ένα επίδομα για τη φροντίδα του παιδιού, γεγονός που κρυσταλλώνει την έμφυλη διάκριση στις ευκαιρίες απασχόλησης και συμβάλλει στους δομικούς παράγοντες του έμφυλου μισθολογικού χάσματος. Το υπάρχον σύστημα δίνει τη δυνατότητα εγγραφής (των παιδιών) κατά κύριο λόγο από την ηλικία των τριών ετών και μετά,¹⁷ υπάρχει έλλειψη υποδομών στις αγροτικές περιοχές και συνωστισμός στις έντονα αστικοποιημένες περιοχές,¹⁸ και οι μισθοί είναι εξαιρετικά χαμηλοί σε αυτό τον «παραδοσιακά»¹⁹ γυναικείο τομέα. Οι περισσότερες υποδομές υπάρχουν από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης.

Είναι απίστευτο, αλλά οι προσιτές υποδομές φροντίδας (παιδιών) αποσιδιάζουν τελείως από τις δράσεις που προτείνονται ρητά στις κυβερνήσεις²⁰ στην Πλατφόρμα του Πεκίνου σύμφωνα με τον στρατηγικό στόχο F.6 περί «Πρώιμης της εξισορρόπησης των υποχρεώσεων στην οικογενειακή και την επαγγελματική ζωή για τις γυναίκες και τους άντρες». Αυτός ο τομέας της Πλατφόρμας επικεντρώνεται κυρίως στην αφαίρεση των διακρίσεων από τη νομοθεσία και στην καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων. Φυσικά, μπορεί κανείς να αντιτείνει ότι αυτές οι προτάσεις είναι παρούσες στους προηγούμενους στρατηγικούς στόχους του τομέα F, αλλά στις παρούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δεν μπορεί να υπάρξει δίκαιη εξισορρόπηση των υποχρεώσεων στην οικογενειακή και την επαγγελματική ζωή για τα δύο φύλα, χωρίς να αφαιρεθούν όσο το δυνατόν περισσότερες ευθύνες από την οικογένεια. Αυτή η έμφαση, ωστόσο, κάποιες φορές²¹ λείπει από την Πλατφόρμα, η οποία, αντιθέτως, δίνει συνεχώς έμφαση στην αναγκαιότητα του ίσου καταμερισμού αυτών των υποχρε-

17 Μόνο το 15% των παιδιών ηλικίας 0-2 ετών είναι εγγεγραμμένα και είναι πιθανό στην πλειονότητά τους να είναι δύο ετών – η νεαρότερη ηλικία στην οποία δέχονται τα παιδιά ορισμένοι δημόσιοι παιδικοί σταθμοί (Πηγή των αριθμών: State Statistics Agency [2017], "Doshkilna osvita v Ukraini u 2017 rotsi [Η προσχολική εκπαίδευση στην Ουκρανία το 2017]", σ. 19).

18 Το 2017 οι παιδικοί σταθμοί κάλυπταν μόνο το 66% των παιδιών σε αστικές περιοχές και το 41% σε αγροτικές, και υπήρχαν εκατόν είκοσι τρία παιδιά ανά εκατό θέσεις στις αστικές περιοχές (Πηγή των αριθμών: State Statistics Agency [2017], "Doshkilna osvita v Ukraini u 2017 rotsi [Η προσχολική εκπαίδευση στην Ουκρανία το 2017]", σ. 12).

19 Το 78% των εργαζομένων στον τομέα της εκπαίδευσης είναι γυναίκες (Πηγή των αριθμών: State Statistics Agency [2019], "Zhinky i choloviky v Ukraini [Γυναίκες και Άνδρες στην Ουκρανία]", σ. 61).

20 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/ Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σσ. 117-118.

21 Μία από τις ελάχιστες εξαιρέσεις που οι υπηρεσίες φροντίδας εισάγονται σε μια πρόταση, και μάλιστα, πριν από την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων, απαντάται στις Δράσεις και Πρωτοβουλίες για να ξεπεραστούν τα εμπόδια, Άρθρο 82.d, σ. 251.

ώσεων ανάμεσα στις γυναίκες και στους άντρες, ιδίως μέσα από αλλαγές στην εκπαίδευση και τη νομοθεσία.²²

Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η μόνη πρόοδος που αναφέρει η κυβέρνηση²³ σε αυτή την κατεύθυνση σχετίζεται με το Δημοτικό Πρόγραμμα Φύλαξης (το οποίο αποζημιώνει ένα μικρό μέρος του ποσού της αμοιβής για μια τοποθετημένη από το κράτος νταντά) και με τις καμπάνιες πληροφόρησης ενάντια στα έμφυλα στερεότυπα για τις δουλειές του σπιτιού. Είναι ολοφάνερο ότι αυτές οι «επιτυχίες» δεν έχουν να κάνουν σε τίποτα με δομική αλλαγή. Τα προβλήματα με τη φροντίδα παιδιών προσχολικής ηλικίας δεν μπορούν με κανέναν τρόπο να λυθούν χωρίς σημαντική αύξηση των δαπανών για δημόσιες υποδομές για τη μητρότητα, πράγμα που αντιβαίνει στη λογική της λιτότητας και, συνεπώς, για πολλά χρόνια δεν έχει γίνει απολύτως τίποτα σε αυτή την κατεύθυνση. Μόνο αυτές οι αλλαγές, από κοινού με τη γεφύρωση του χρονικού χάσματος ανάμεσα στην άδεια μητρότητας μετ' αποδοχών (συν το ποσοστό των ανδρών που περιλαμβάνει) και στην εγγραφή σε υποδομές φύλαξης παιδιών, μπορεί να οδηγήσουν σε βιώσιμη αλλαγή των δομικών έμφυλων διακρίσεων στην «παραγωγική» και την αναπαραγωγική εργασία. Αλλά για να γίνουν αυτά τα βήματα, χρειάζεται δομικό όραμα. Και εκτεταμένες κοινωνικές δαπάνες αντί για περικοπές στον προϋπολογισμό.

Σχεδόν την ίδια εικόνα παρουσιάζει η δημόσια υγειονομική περίθαλψη που αποτελεί επίσης μέρος των αναπαραγωγικών υποδομών, στις οποίες βασίζονται σε μεγάλο βαθμό οι γυναίκες και αποτελούν έναν ακόμα «παραδοσιακό»²⁴ γυναικείο τομέα απασχόλησης. Μέρος της υγειονομικής μεταρρύθμισης μεγάλης κλίμακας, που συνεχίζεται από τη νέα κυβέρνηση, περιλαμβάνει τη «βελτιστοποίηση» των υποδομών υγείας, πράγμα που συνήθως σημαίνει το κλείσιμό τους. Εν γένει, ο τομέας της υγείας βρίσκεται διαρκώς αντιμέτωπος με περικοπές στη

22 Βλ., για παράδειγμα, το Άρθρο 3ο για το Παγκόσμιο Πλαίσιο (σ. 26), το Άρθρο 47 για τις Τρέχουσες Προκλήσεις (σελ. 231), το Άρθρο 6ο για Δράσεις και Πρωτοβουλίες για να ξεπεραστούν τα εμπόδια (σ. 235).

23 Ουκρανία, "National Review of the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action, 2019," σσ. 40-41.

24 Το 83% των εργαζομένων στο σύστημα υγείας είναι γυναίκες (Πηγή των αριθμών: State Statistics Agency [2019c], "Zhinky I choloviky v Ukraini [Γυναίκες και άντρες στην Ουκρανία]", σ. 61).

χρηματοδότηση, στις εγκαταστάσεις και στο προσωπικό,²⁵ καταλήγοντας σε δυσκολία πρόσβασης σε ιατρική φροντίδα, ιδιαιτέρως στα χωριά (όπου οι γυναίκες είναι η πλειονότητα)²⁶ και κοντά στα σύνορα, όπου 1.300.000 άνθρωποι έχουν ανάγκη από άμεση ιατρική βοήθεια.²⁷ Οι χαμηλοί μισθοί σε αυτό τον γυναικοκρατούμενο τομέα οδήγησαν, μάλιστα, σε ένα κύμα αυτοοργανωμένων διαδηλώσεων των νοσηλευτών στα τέλη του 2019.

Στην ενότητα των στρατηγικών στόχων F της Πλατφόρμας του Πεκίνου,²⁸ ένα από τα προβλήματα της έμφυλης ανισότητας στην οικονομία παρουσιάζεται ως εξής: «Η έλλειψη απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα και οι μειώσεις στις δημόσιες υπηρεσίες και τις θέσεις εργασίας σε δημόσιες υπηρεσίες έχουν επηρεάσει τις γυναίκες δυσανάλογα».²⁹ Μπορούμε να προσθέσουμε ότι στο Κεφάλαιο 3: «Τρέχουσες Προκλήσεις...» η οικονομική αναδιάρθρωση και η «απώλεια υποδομών για τη φύλαξη παιδιών λόγω της εξάλειψης ή (η) ιδιωτικοποίηση των κρατικών χώρων εργασίας»³⁰ αναφέρονται μεταξύ των προκλήσεων που έχουν να αντιμετωπίσουν οι χώρες με «οικονομίες σε μεταβατική φάση». Ωστόσο, δεν εξάγονται άμεσα πολιτικά συμπεράσματα για την αναγκαιότητα της αντίθεσης στη λιτότητα και στις ιδιωτικοποιήσεις και της προώθησης της ανάπτυξης του δημόσιου τομέα, στον οποίο περιλαμβάνονται και οι υποδομές για τη μητρότητα.

Παραδόξως, η ουκρανική κυβέρνηση αναγνωρίζει τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν τα μέτρα λιτότητας στις γυναίκες, κάνοντας αναφορά στην ανεπίσημη έκθεση των ΜΚΟ³¹ και στην υποχρέωσή της να

25 State Statistics Agency, "Zaklady okhorony zdorovia ta zakhvoriuvanist naselennia Ukrainy, 2017 (Υγειονομικές υποδομές και η δυναμική ενός νοσούντος πληθυσμού στην Ουκρανία, 2017)", 2018, σσ. 10-12.

26 Αξίζει να σημειώσουμε ότι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιμετώπισης της έλλειψης ιατρικών εγκαταστάσεων σε αγροτικές περιοχές, όπως αναφέρεται στην Παράλληλη Αναφορά Φιλελεύθερων ΜΚΟ, είναι «η εκπαίδευση εθελοντών αγροτών που θα παράσχουν προληπτικές υπηρεσίες υγείας στις κοινότητές τους» (Parallel Report. vUkraine 2014-2019, σ. 27).

27 Βλ. <https://www.euronews.com/2019/12/19/elderly-left-to-suffer-as-ukraineconflict-drives-away-health-workers>

28 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 102.

29 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 104.

30 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 228.

31 WILPF et al., "The Effects of Intervention by International Financial Institutions on Women's Human Rights in Ukraine," 2017.

λάβει υπόψη της τα λεγόμενά τους. Ωστόσο, όταν γίνεται λόγος για τις επιπτώσεις της λιτότητας στον δημόσιο τομέα, μιλά για την «κατάρρευση του κρατικού τομέα της οικονομίας»³² σαν να πρόκειται για κάποια φυσική καταστροφή και όχι για αποτέλεσμα των μέτρων που πήρε η ίδια η κυβέρνηση με απόλυτη επίγνωση.

Το κερασάκι στην τούρτα είναι ότι η λιτότητα αποτελεί, πιθανότατα, έναν από τους λόγους που η Ουκρανία δεν έχει καν αξιόπιστα, συγκριτικά και διαφοροποιημένα στατιστικά στοιχεία για τις διαφορετικές όψεις της έμφυλης ανισότητας. Για παράδειγμα, όταν αναφέρεται στα διαθέσιμα δεδομένα για την εργασία φροντίδας,³³ η κυβέρνηση, ουσιαστικά, αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχουν συστηματικά στοιχεία στις εθνικές στατιστικές. Επιπλέον, στην Ουκρανία δεν έχει γίνει απογραφή από το 2001. Και η σημερινή κυβέρνηση, αντί να οργανώσει την απογραφή που είναι προγραμματισμένη για το 2020, αποφάσισε να κάνει «εκτιμήσεις» βάσει μιας εξαιρετικά αδύναμης μεθοδολογίας που δέχεται κριτική από τους κοινωνιολόγους. Η δικαιολογία είναι η έλλειψη χρηματοδότησης.

.....

32 Ουκρανία, "National Review of the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action, 2019," σ. 42.

33 Ουκρανία, "National Review of the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action, 2019," σ. 40.

Κοινωνική πρόνοια και αμοιβές

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι στην Πλατφόρμα του Πεκίνου δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου προτάσεις για δράσεις στη σφαίρα της κοινωνικής πρόνοιας και των αμοιβών. Ο τομέας Α αναφέρει ότι «σε πάρα πολλές χώρες, τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας δεν προσμετρούν επαρκώς τις ιδιαίτερες συνθήκες υπό τις οποίες ζουν οι φτωχές γυναίκες, και υπάρχει η τάση να συρρικνώνονται οι υπηρεσίες που παρέχονται από αυτού του είδους τα συστήματα».³⁴ Στις «Τρέχουσες Προκλήσεις...» αναφέρεται ότι εξωτερικοί παράγοντες, όπως οι οικονομικές κρίσεις, «έχουν επηρεάσει τη δυνατότητα των κρατών να παράσχουν κοινωνική προστασία και κοινωνική ασφάλιση, καθώς και χρηματοδότηση για την υλοποίηση της Πλατφόρμας για Δράση. Τέτοιες δυσκολίες αντανακλώνται επίσης στην αλλαγή του κόστους της κοινωνικής προστασίας, της κοινωνικής ασφάλισης και άλλων προνοιακών παροχών του δημόσιου τομέα για το νοικοκυριό».³⁵ Οι συντάξεις και τα επιδόματα συνταξιοδότησης αναφέρονται μόνο μία φορά.³⁶ Τα υπόλοιπα σημεία που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση σχετίζονται σαφώς με την κοινωνική ασφάλιση κατά την απασχόληση, χωρίς συγκεκριμένες προτάσεις για την ανάπτυξη προνοιακών παροχών γενικότερα.

Πέρα από τις περικοπές στον δημόσιο τομέα, μια άλλη αρνητική επίπτωση της λιτότητας στην ισότητα των φύλων, που την αναγνωρίζει και η κυβέρνηση,³⁷ είναι η μείωση των κοινωνικών βοηθημάτων. Αλλά αν και εντοπίζει το πρόβλημα, η κυβέρνηση δεν κάνει τίποτα για να αλ-

.....

34 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 35.

35 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 227.

36 UN Women, "Beijing Declaration and Platform for Action/Beijing +25 Political Declaration and Outcome," σ. 118.

37 Ουκρανία, "National Review of the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action, 2019," σ. 41.

λάξει την κατάσταση, η οποία είναι άμεσο αποτέλεσμα του παγώματος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (στο οποίο βασίζονται οι κοινωνικές παροχές στην πλειονότητά τους) το 2014 λόγω της κρίσης.

Από το 2014 και το πάγωμα λόγω της κρίσης, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, που υποτίθεται ότι υπολογίζεται στη βάση του καλαθίου του καταναλωτή, προέκυψε «από το πουθενά». Συγχρόνως, από τα τέλη του 2015 το Υπουργείο Κοινωνικής Πολιτικής υπολογίζει το «πραγματικό» ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα με βάση το ίδιο καταναλωτικό καλάθι αλλά με πραγματικές τιμές. Αυτή τη στιγμή, το νόμιμο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα είναι δύο φορές χαμηλότερο από το «πραγματικό», διατηρώντας τη δυνατότητα εγγραφής και το επίπεδο των κοινωνικών επιδομάτων σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, το 2018 και το 2019 τα δικαστήρια αποφάσισαν, χωρίς καμία συνέπεια, ότι το νόμιμο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα παραβιάζει τη νομοθεσία. Επιπλέον, τα δικαστήρια αποφάσισαν ότι το καλάθι του καταναλωτή είναι επίσης παράνομο και ανεπαρκές λόγω παραβιάσεων της διαδικασίας. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και το «πραγματικό» ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα έχει υποτιμηθεί, καθώς βασίζεται στο καλάθι του καταναλωτή.³⁸ Αξίζει να αναφέρουμε ότι το νόμιμο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα δεν έχει ποτέ φτάσει το υποτιμημένο «πραγματικό» κατώτατο όριο επιβίωσης για ένα άτομο.

Αυτή η τεχνητή υποβάθμιση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος έχει άμεση επίπτωση στα περισσότερα από τα κοινωνικά επιδόματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που λαμβάνουν οι γυναίκες: κοινωνικές παροχές για ανύπαντρες μητέρες, άτομα που παρέχουν φροντίδα και συνταξιούχους, η πλειονότητα των οποίων είναι γυναίκες. Αυτό βοηθά την κυβέρνηση να γλυτώσει χρήματα, αλλά αφήνει πολλούς ανθρώπους που ανήκουν σε ευάλωτες κατηγορίες, κατά κύριο λόγο γυναίκες, χωρίς την κατάλληλη κοινωνική υποστήριξη, την οποία υποτίθεται ότι εγγυάται η νομοθεσία.

Στα τέλη του 2019 η κυβέρνηση ανακοίνωσε ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα. Υποσχόμενη να αυξήσει το νόμιμο κατώτατο όριο στο επίπεδο του «πραγματικού» ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, η κυβέρνηση ανακοίνωσε την ίδια στιγμή

.....
 38 Για παράδειγμα, δεν περιλαμβάνει το νοίκι, το Ίντερνετ, το κινητό τηλέφωνο, το απορρυπαντικό πλυντηρίου, τις σερβιέτες.

μή το σχέδιό της να αποσυνδέσει σχεδόν όλα τα κοινωνικά επιδόματα, εκτός από τις συντάξεις και τα οικονομικά βοηθήματα για φτωχές οικογένειες, από το κατώτατο όριο επιβίωσης. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την «χειροκίνητη» ρύθμιση των περισσότερων κοινωνικών παροχών και καθιστά τις προοπτικές της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής τους αρκετά ασαφείς. Επιπλέον, μπορεί επίσης να κάνει το ίδιο και για τους μισθούς στον γυναικοκρατούμενο δημόσιο τομέα, καθώς αυτή τη στιγμή υπολογίζονται στη βάση του νόμιμου ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Τελικά, το ουκρανικό παράδειγμα της λιτότητας σε προνοιακές παροχές αντικατοπτρίζει το σημαντικό κενό στην Πλατφόρμα του Πεκίνου, που παραλείπει την ευθύνη του κράτους να παρέχει άμεσο συμπλήρωμα εισοδήματος σε μη προνομιούχες ομάδες, ένα ουσιαστικό μέσο υποστήριξης των γυναικών στο πλαίσιο της θηλυκοποίησης της φτώχειας. Η υποβόσκουσα λογική αυτών των μεταρρυθμίσεων στην Ουκρανία (και σε πολλές άλλες χώρες) μπορεί να αποδοθεί στην γενικότερη δομική προτεραιότητα που δίνεται στην οικονομική ανάπτυξη έναντι της κοινωνικής αναπαραγωγής: Η διεύρυνση της κοινωνικής αναπαραγωγής μπορεί να συμβεί μόνο μετά την οικονομική ανάπτυξη/ανάκαμψη, αλλά το αν θα συμβεί στ' αλήθεια και ο βαθμός αυτής της διεύρυνσης εξαρτάται όχι μόνο από το φάσμα της οικονομικής ανάπτυξης/ανάκαμψης, αλλά μάλλον από τις πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης με βάση την πολιτική της θέση.

5 Η ακροδεξιά συντηρητική απάντηση στην κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής

Η Ουκρανία αποτελεί κλασική περίπτωση αποτυχίας της κυβέρνησης να κάνει τη δουλειά της, δηλαδή να εξασφαλίσει χρήματα για τον κρατικό προϋπολογισμό, οπότε υιοθετεί έναν λόγο περί λιτότητας και «μικρού κράτους», που επιβάλλονται και προωθούνται από διεθνείς οικονομικούς θεσμούς, ισχυριζόμενη ότι είναι απαραίτητο (και μάλιστα, αποτελεσματικότερο) να περικόψει τις κοινωνικές δαπάνες και τις κρατικές αναπαραγωγικές υποδομές. Εντέλει, όπως και σε πολλές άλλες χώρες, η λιτότητα ενάντια στην κρίση γίνεται ένα μόνιμο και αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της κοινωνικοοικονομικής πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, η «παραγωγική» σφαίρα αφήνεται στους κανόνες της αγοράς, που οικοδομούν πάνω στις υπάρχουσες δομές ανισότητας των φύλων (και σε πολλές άλλες), εδραιώνοντάς τες και συχνά εντείνοντάς τες. Αυτό οδηγεί σε κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής, η οποία μένει με εξαιρετικά περιορισμένη κρατική υποστήριξη, καταλήγοντας σε δημογραφική κάμψη, μαζική μετανάστευση και έλλειψη αγαθών και χρόνου, ιδίως για τις γυναίκες.

Η κρίση της κοινωνικής αναπαραγωγής έχει επίδραση και στο πεδίο της πολιτικής στην Ουκρανία. Οι ακτιβιστές του φεμινισμού και του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος αποτελούν κύριους στόχους της ακροδεξιάς βίας ενάντια στον ουκρανικό λαό.³⁹ Εν τω μεταξύ, στις αρχές του 2020 δημιουργήθηκε στο Κοινοβούλιο η μεγαλύτερη διαπαρταξιακή συμ-

39 Institut Respublika – Rosa Luxemburg Stiftung, "Ultra-right Confrontation and Violence in Ukraine: Monitoring Results 14/10/2018-14/10/2019," 2020.

μαχία «Αξίες. Αξιοπρέπεια. Οικογένεια», με μια συμπαγή συντηρητική ατζέντα. Ο βουλευτής του μεγαλύτερου κόμματος Σβιάτοσλαβ Γιουράς εξήγησε τη δημιουργία της:

«Ο στόχος [...] είναι να υπερασπίσουμε τις πατροπαράδοτες αξίες της ουκρανικής κοινωνίας και να αντισταθούμε στις απόπειρες καταστροφής θεμελιωδών φυσικών δικαιωμάτων στο όνομα της πολιτικής μόδας, να προετοιμάσουμε και να ψηφίσουμε νόμους που θα ενδυναμώσουν τις οικογενειακές αξίες, τις αρχές μιας άξιας κοινωνίας και την ανατροφή των παιδιών και των νέων στη βάση των οικογενειακών αξιών, καθώς και να προωθήσουμε και να εξοικειώσουμε την ουκρανική πολιτιστική κοινότητα με ευρύ φάσμα παγκόσμιων συντηρητικών ιδεών».⁴⁰

Οι ακροδεξιές επιθέσεις στο δρόμο σε ακτιβιστές που παλεύουν για τα δικαιώματα των γυναικών και της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και ο συντηρητικός λαϊκισμός μέσα στο Κοινοβούλιο είναι σύμπτωμα της καπιταλιστικής κρίσης κοινωνικής αναπαραγωγής, η οποία παρατηρείται σε όλο τον κόσμο τα τελευταία χρόνια.⁴¹ Χωρίς μια ισότιμη, προοδευτική και δημοκρατική εναλλακτική, αυτές οι τάσεις μπορεί να βάλουν σε κίνδυνο ολόκληρη την ατζέντα της ισότητας των φύλων σε παγκόσμια και σε τοπική κλίμακα.

40 Βλ. <https://tsn.ua/politika/u-radi-stvorili-naybilshe-mizhfrakciyne-ob-yednannyavono-zahischatime-simeyni-cinnosti-1476585.html>

41 Παρότι κάποιες Ουκρανές και ορισμένες φεμινιστικές ΜΚΟ εξηγούν αυτές τις τάσεις ως «υβριδικό πόλεμο της Ρωσικής Ομοσπονδίας» ενάντια στην Ουκρανία (*Παράλληλη αναφορά: Ουκρανία 2014-2019*, σ. 7).

Καταληκτικές παρατηρήσεις

Δυστυχώς, η Διακήρυξη του Πεκίνου και η Πλατφόρμα δεν είναι επαρκής απάντηση στις κρίσεις κοινωνικής αναπαραγωγής – και η πραγματικότητα το έχει αποδείξει επανειλημμένως. Παρότι το έγγραφο δίνει πολλές προοδευτικές κατευθύνσεις για να καταπολεμηθεί η έμφυλη ανισότητα, έχει σημαντικές εγγενείς ανεπάρκειες. Στο βαθμό και με τον τρόπο που προσπαθεί να συμβιβάσει διαφορετικές οπτικές γωνίες και συμφέροντα, δεν καταφέρνει να αντιληφθεί τις αιτιώδεις σχέσεις ανάμεσα στις κοινωνικοοικονομικές δομές του καπιταλισμού και της πατριαρχίας και στη μακροχρόνια επιρροή τους στην κοινωνική αναπαραγωγή. Είναι χαρακτηριστικό (παρότι είναι ίσως λίγο απλουστευτικό για να το αναλύσουμε) ότι οι όροι «καπιταλισμός» και «πατριαρχία» δεν αναφέρονται πουθενά στο κείμενο. Πρόκειται για ένα εμφανές σύμπτωμα της έκτασης που έχει λάβει η αποπολιτικοποίηση του λόγου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως, άλλωστε, συνέβαινε και ανέκαθεν). Αυτό το αποπολιτικοποιημένο πλαίσιο κατευθύνει τις πολιτικές σε μια ακόμα (αν και αρκετά εκτενή αυτή τη φορά) τεχνική λύση. Ταυτοχρόνως, πολλές χαρακτηριστικές φράσεις στην Διακήρυξη του Πεκίνου και την Πλατφόρμα στερούνται πολιτικού συμπεράσματος και πρότασης: για παράδειγμα, ότι η λιτότητα έχει αρνητικό αντίκτυπο για τις γυναίκες. Και, ούτως ή άλλως, δεν βοηθά ιδιαίτερα και την οικονομία.⁴²

Δεν προκαλεί έκπληξη το ότι η έλλειψη δομικής κατανόησης οδηγεί σε έλλειψη δομικού οράματος: Το πλαίσιο του Πεκίνου δεν παρέχει έναν αλγόριθμο που να ιεραρχεί τα βήματα προς την επίτευξη της ισότητας των φύλων κάνοντας διάκριση μεταξύ βημάτων που στοχεύουν στη ρίζα του προβλήματος και συμπληρωματικών βημάτων για την κα-

42 Βλ. <https://www.theguardian.com/business/2016/may/27/austerity-policies-domore-harm-than-good-imf-study-concludes>

τάργηση των νομοθετικών εμποδίων και την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων, που είναι σχετικά εύκολο να γίνουν αλλά σίγουρα δεν μπορούν να διατηρήσουν μια βιώσιμη θετική επιρροή στην κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα χωρίς να δημιουργήσουν δομικές προϋποθέσεις για αλλαγή. Αυτό αφήνει στις κυβερνήσεις τη δυνατότητα να αναφέρουν διαρκή πρόοδο με «φτηνές» επιφανειακές αλλαγές και χωρίς καμία ουσιαστική συνεισφορά στην πραγματική αλλαγή, που δεν μπορεί να γίνει στο πλαίσιο της λογικής της νεοφιλελεύθερης λιτότητας. Η θέση των κυβερνήσεων, ιδιαιτέρως στις χώρες που έχουν χρέος, μπορεί εύκολα να εξηγηθεί από τις προσπάθειές τους να εξισορροπήσουν τις απαιτήσεις των διεθνών οικονομικών θεσμών και του ΟΗΕ. Καμία εντύπωση δεν προκαλεί το γεγονός ότι ο ΟΗΕ χάνει διαρκώς τη συγκεκριμένη μάχη: Η μη συμμόρφωση στις υποδείξεις του δεν έχει καμία επίπτωση, ενώ η μη συμμόρφωση στις επιταγές των διεθνών νομισματικών θεσμών αφήνει τις κυβερνήσεις χωρίς την εξωτερική εισροή χρημάτων, που θεωρείται από πολλούς απαραίτητη.

Η πρόοδος στην κοινωνική αναπαραγωγή και τα αποτελεσματικά μέτρα για να επέλθει δομική αλλαγή στο υπάρχον σύστημα δεν μπορούν με κανέναν τρόπο να εφαρμοστούν χωρίς τη διοχέτευση χρημάτων από τους κύριους οικονομικούς επωφελούμενους του συστήματος –που βασίζονται στην άμισθη εργασία (των γυναικών)– σε αναπαραγωγικές και άλλες δημόσιες υποδομές. Κατά πάσα πιθανότητα, δεν μπορούν να εφαρμοστούν χωρίς αλλαγές στη δομική λογική του συστήματος μέσα στο οποίο ζούμε, όπου η κοινωνική αναπαραγωγή υποτάσσεται στη συσσώρευση κεφαλαίων και πλαισιώνεται με τρόπους που να εξυπηρετεί τους σκοπούς του κεφαλαίου.

Η κοινωνικοοικονομική έμφυλη ανισότητα στις καπιταλιστικές κοινωνίες απορρέει από την άνιση αξία της «παραγωγικής» και της αναπαραγωγικής εργασίας, με την καπιταλιστική αγορά να βασίζεται στις υπάρχουσες πατριαρχικές, νεοαποικιακές και φυλετικές δομές ανισότητας για να εξοικονομήσει κεφάλαια από την κοινωνική αναπαραγωγή, φορτώνοντάς τη στις πλάτες των γυναικών, απομυζώντας τους πόρους από φτωχές κοινότητες και λεηλατώντας τη φύση. Μια αποτελεσματική διακήρυξη που θα στοχεύει σε μια πιο ισότιμη κοινωνία (στην οποία περιλαμβάνεται και η έμφυλη διάσταση της ισότητας) θα πρέπει να ξεκινά αναγνωρίζοντας αυτή την πραγματικότητα. Θα πρέπει να έχει –και, ανα-

πόφευκτα, θα έχει – πολιτικό χαρακτήρα, να αναγνωρίζει τα δομικά και βαθιά ριζωμένα αντικρουόμενα συμφέροντα ανάμεσα στην κοινωνία και την αγορά, στην καπιταλιστική συσσώρευση και τη βιώσιμη διαβίωση, στο ιδιωτικό και το κοινό συμφέρον. Αντί να προτείνει μια ακόμα τεχνική λύση, μια αποτελεσματική διακήρυξη οφείλει να έχει δομικό όραμα και να αμφισβητεί τις δομικές ρίζες της ανισότητας. Θα πρέπει να ορίζει ξεκάθαρα αυτές τις ρίζες και να αναγνωρίζει την αναγκαιότητα για ριζική αλλαγή – στα συστήματα εργασίας, στη νεοαποικιακή, την έμφυλη, τη φυλετική και την περιβαλλοντική εκμετάλλευση. Ο αποπολιτικοποιημένος χαρακτήρας του λόγου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (εμφανής ακόμα και στις πιο ριζοσπαστικές ανακοινώσεις από δομές του ΟΗΕ, όπου ξεχωριστές ομάδες ειδικών συζητούν εκτενώς και κριτικά τα ζητήματα της ανισότητας, της φτώχειας και των εταιρικών συμφερόντων)⁴³ επιβάλλεται να αμφισβητηθεί ανοιχτά.

Ένα αποτελεσματικό σχέδιο δράσης, με βάση τη συγκεκριμένη Διακήρυξη, θα πρέπει να κάνει πολιτικές επιλογές που θα ιεραρχούν τα κοινά συμφέροντα της ανθρωπότητας (την επιβίωση) και την αξιοπρεπή ανθρώπινη ζωή απέναντι στα ιδιωτικά συμφέροντα του κεφαλαίου. Ο οδικός χάρτης της θα πρέπει να κάνει διάκριση ανάμεσα στις ενέργειες που στοχεύουν στις βασικές αιτίες των ανισοτήτων και τις συμπληρωματικές ενέργειες, ιεραρχώντας τις πρώτες ως πιο σημαντικές. Ριζική και συστηματική αλλαγή δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να ενταχτεί μια ριζοσπαστική φεμινιστική οπτική, η οποία από καιρό καλεί τις κυβερνήσεις να ιεραρχήσουν ως προτεραιότητα την κοινωνική αναπαραγωγή έναντι της κεφαλαιακής συσσώρευσης. Αυτή η οπτική δεν μπορεί παρά να αμφισβητεί τη λογική της λιτότητας, του νεοφιλελευθερισμού και τη λογική του καπιταλισμού εν γένει. Φυσικά, αυτό θα έθετε υπό αμφισβήτηση το υπάρχον κοινωνικοοικονομικό σύστημα συνολικά, αλλά αυτός είναι ο μόνος τρόπος να πετύχουμε πραγματική και όχι επιφανειακή αλλαγή, η οποία καμουφλάρει τις δομικές ανισότητες με ιστορίες μεμονωμένων επιτυχιών του νεοφιλελεύθερου προοδευτισμού.

.....
⁴³ Βλ., για παράδειγμα, https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/64/egm/un%20women%20expert%20group%20meeting%20csw%2064%20report%202019.pdf?la=en&vs=3153&fbclid=IwARodWCHASJmjY2846GcYuvkHa8MSTQk_u9yghqiAdkMEq8IQ772l-gCP3M

Βιογραφικό σημείωμα

Η **Oksana Dutchak** είναι αναπληρώτρια διευθύντρια στο Κέντρο Κοινωνικής και Εργατικής Έρευνας στο Κίεβο και ερευνήτρια στα πεδία των εργασιακών ζητημάτων και της έμφυλης ανισότητας. Είναι λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας στο Πολυτεχνικό Ινστιτούτο Ihor Sikorski του Κιέβου. Πήρε το πτυχίο της στην Κοινωνιολογία και την Κοινωνική Ανθρωπολογία στο Πανεπιστήμιο της Κεντρικής Ευρώπης στη Βουδαπέστη. Τα κύρια ερευνητικά ενδιαφέροντά της είναι τα εργασιακά ζητήματα, οι εργατικές διαδηλώσεις, η έμφυλη ανισότητα, η κοινωνικοοικονομική ανισότητα, η αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού, η αναπαραγωγική εργασία και ο νεοφιλελευθερισμός.

**Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ,
Παράρτημα Ελλάδα**

**ΛΙΤΟΤΗΤΑ, ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ: ΠΑΣΧΙΖΟΝΤΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Oksana Dutchak

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Δανάη Κατράνου

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Δημήτρης Λυμπερόπουλος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Εριφύλη Αράπογλου

Αθήνα Φεβρουάριος 2021

ISBN

978-618-5478-04-9

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Καλλιδρομίου 17, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3636761

www.rosalux.gr

Η έκδοση, όπως και πολλές από τις δραστηριότητες του Παραρτήματος Ελλάδας του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, χρηματοδοτήθηκε από το γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών.